

terne, eller sagt mere forenklet, mennesket præges af samfundets strukturer. Samtidig medtager modellen det forhold, at vi mennesker hver især er med til at præge vores omgivelser og handlemuligheder og det liv, vi lever. Her er mennesket subjekt. Igen kan vi sige dette lidt mere enkelt, og det er, at vi mennesker er aktører, der har muligheder for at præge det liv, som vi lever. Objekt-subjekt-forholdet (som også kaldes for struktur-aktør-forholdet) kan groft sagt forstås, som at vi mennesker skabes af det samfund, vi lever i, men vi er også skabere af det samfund, vi lever i.

4.3 Pierre Bourdieu

Minervamodelen er inspireret af den franske sociolog Pierre Bourdieu. I sine undersøgelser af, hvad der ligger til grund for de forskellige livstile og uligheder i det franske samfund, anvendte Bourdieu to begreber: *habitusbegrebet* og *kapitalbegrebet*. **Habitusbegrebet** kan kort defineres som "de indlærte koder, der lægger rammerne for individets handlinger i hverdagen, dets vaner og holdninger og den måde, individet opfører sig på". Det betyder, at de bevidste og ubevidste erfaringer og påvirkninger, som vi støder på livet igennem, optages og bliver en del af vores habitus. For eksempel spiller habitus ind på, hvorvidt vi kan lide Paradise Hotel, om vi er vegetarer, om vi foretrækker at rejse til varme lande frem for kolde, om vi kæmper for et bedre klima, om vi er til rock eller pop osv. Faktisk er det ifølge Bourdieu sådan, at alt, hvad vi mennesker oplever og erfarer i livet, optages og lagres (gemmes) i vores bevidsthed.

Vores habitus fungerer på den måde, at når der opstår en situation, så handler vi på en måde, der skyldes den lange række af erfaringer og påvirkninger, som er selvskabte eller påførte, og som er lagret i vores habitus. Habitus bruges på den måde bevidst og ubevidst til at organisere og systematisere de oplevelser og erfaringer, vi gør os livet igennem, således at vi, næste gang vi møder en lignende situation, kan bruge nogle af disse erfaringer til at styre os igennem situationen. På den måde er habitus åben for forandringer. Det kan godt være, vi fødes ind i nogle bestemte rammer, hvor der kan være flere eller færre ressourcer til rådighed, men livet igennem erfarer vi, og disse erfaringer lagres og ændrer vores habitus. Kombinationen af disse vurderinger og handlinger bestemmer så igen, hvilken livsstil individet har.

Tæt knyttet til habitusbegrebet er **kapitalbegrebet**. Kapitalbegrebet er et forsøg på at afdække de ressourcer, som forskellige aktører i samfundet er i besiddelse af, og som de bruger i livet. Ifølge Bourdieu er der særligt tale om tre kapitalformer. Se figur 4.3.

Bourdieu forklarer, at det er mængden af henholdsvis økonomisk, social og kulturel kapital, som har indflydelse på, hvordan man som menneske tænker, vurderer og handler i bestemte situationer. Det er også mængden af henholdsvis **økonomisk, social og kulturel kapital**, der afgør en aktørs magtposition i samfundet. For eksempel vil de folk, der har betydelig økonomisk kapital, have stor økonomisk magt i samfundet. De, der har megen social og kulturel kapital, vil derimod have betydelig magt til at be-

Figur 4.3 De tre centrale kapitalformer hos Bourdieu

Økonomisk kapital	Kulturel kapital	Social kapital
<p>Handler om indkomster og pengeresourcer (for eksempel ejendomme, værdipapirer osv.). Økonomisk kapital er den mest materielle og synlige af de tre kapitalformer</p>	<p>Handler om mængden af viden, uddannelse, information, dannelse og æstetiske dispositioner. Blandt andet giver kulturel kapital magt til at definere og dominere den kultur, der har magten i samfundet, ligesom kulturel kapital giver adgang til vellønnede jobs. Kulturel kapital kan antage tre former:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ En kropslig form: udtrykt igennem kropsgestikulationer, verbale udtryk (sprogliche ytringer), smag og "dannelse" ■ En objektiveret form: udtrykt gennem kunst og kultur ■ En institutionaliseret form: udtrykt gennem for eksempel uddannelse, eksaminer, titler, jobfunktioner osv. 	<p>Handler om slægtsrelationer (familien), vennerelationer, sociale forbindelser og andre former for sociale netværk</p>

Note: Figuren er inspireret af Mads M. Jæger, Martin D. Munk og Niels Ploug i SFI publikation: "Ulighed og livsforløb", 2003, men er blevet udvidet.

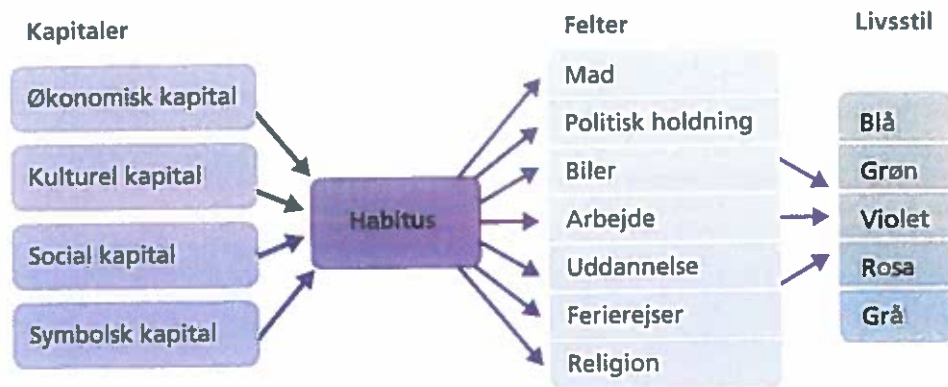
Kilde: Peter Brøndum og Jakob Jensby: Ulighedens mange ansigter, Columbus 2014.

stemme de normer og værdier, resten af befolkningen skal leve efter. Har man derimod begrænset eller ingen økonomisk, social eller kulturel kapital, har man reelt meget begrænset indflydelse på det samfund, man lever i. Mængden af en kapital har indflydelse på, hvordan vi mennesker tackler en bestemt situation, fordi kapitalen spiller ind på vores habitus, og dermed på vores evne til at handle i bestemte situationer.

Ud over begreberne *habitus* og *kapital* er også begrebet **felt** meget centralt i Bourdieus teori. Et felt er ifølge Bourdieu udtryk for et afgrænset socialt område eller en social arena i samfundet. For eksempel er uddannelsesområdet hos Bourdieu et uddannelsesfelt, ligesom der også findes økonomiske og politiske felter. Ifølge Bourdieu består samfundet af en masse felter, og inden for disse felter

foregår der hele tiden en kamp mellem aktører om at opnå mest mulig indflydelse og magt. Det, der bestemmer, hvilke aktører som opnår indflydelse og magt inden for feltet, er den kapital (økonomisk, kulturel, social), som de pågældende aktører er i besiddelse af. Det særlige ved et felt er, at det har sine egne spilleregler og sin egen logik. Reglerne og logikken inden for feltet efterleves og opretholdes af feltets aktører, det vil sige de mennesker, institutioner, organisationer osv., som agerer inden for det specifikke felt. Ønsker vi at forstå, hvorfor eksempelvis magt er ulige fordelt inden for et samfundets felter, så kan vi først undersøge, hvilken form for kapital som er den vigtigste inden for feltet, og dernæst betragte, hvor meget af denne bestemte kapital de forskellige aktører eller individer inden for feltet er i besiddelse af.

Figur 4.4 Sammenhængen mellem Pierre Bourdieus begreber

Note: Mængden og kombinationen af kapitaler er afgørende for et individs habitus, som igen påvirker vedkommendes vurderinger og handlinger på de mange forskellige felter, man bevæger sig på igennem livet. Bourdieu taler også om symbolsk kapital. Symbolsk kapital er en overordnet kapital, som handler om en aktørs prestige og ry. Symbolsk kapital er noget man kan få – hvis man har meget af en eller flere af de andre kapitalformer.

Kilde: Figuren er udarbejdet af Jacob Graves Sørensen.

Groft sagt vil de individer, som er i besiddelse af meget af den kapital, der er vigtig inden for det specifikke felt, klare sig bedre end de individer, som kun besidder lidt eller slet intet af den kapital, der kræves i feltet. Det individ, hvis habitus er rig på kapital og i stand til at omsætte denne, det vil sige har en fornemmelse for, hvordan man skal agere (handle) med sine kapitaler inden for et bestemt felt, vil klare sig godt, opnå indflydelse og kunne dominere. Derimod vil det individ, hvis habitus er præget af lidt kapital, ikke i tilstrækkelig grad være i stand til at vide, hvordan han eller hun skal agere i feltet, hvilket vil føre til, at han eller hun klarer sig mindre godt og bliver domineret. Ifølge Bourdieu er habitus-, kapital- og felt-begreberne vigtige redskaber til at finde ud af og forklare, hvorfor der er ulighed mellem samfun-

dets sociale klasser, men også hvilken livsstil man har. Se figur 4.4.

Lad os tage en gymnasieelev som eksempel. Den gymnasieelev, som er vokset op i et hjem, hvor der har været rigeligt med eksempelvis kulturel kapital, fordi begge forældre har en videregående uddannelse, der læses aviser og bøger i hjemmet, der føres kritiske diskussioner hen over middagsbordet osv., vil have meget lettere ved at knække koden i gymnasiet. Det vil eleven, fordi han eller hun på sin vis er blevet "kulturelt opdraget" eller socialiseret til at arbejde på den måde, som ønskes i gymnasiet, hvilket er analyserende og med kritisk stillingtagen til samfundet. Eleven vil i fagene være fortolkende og vurderende, vil undre sig og stille spørgsmål, og sidst men ikke mindst gennem sit sprog klart og tydeligt formidle sine budskaber. Denne gymnasieelevs habitus er langt hen ad vejen

Livsstil

Blå

Grøn

Violet

Rosa

Grå

igen påvirker sig på igennem, som handler om en eller flere af de

også hvilken

t.4.

ieelev som ek-

v, som er vokset

været rigeligt

l kapital, fordi

ieregående ud-

og bøger i

ke diskussioner

osv., vil have

cke koden i

1, fordi han eller

kulturelt opdra-

it arbejde på den

nasiet, hvilket er

tisk stillingtagen

i fagene være

de, vil undre sig

dst men ikke

g klart og tydeligt

: Denne gymna-

hen ad vejen

Table 4.1 Karaktergennemsnit og socialklasse, folkeskolens afgangsprøver, 2018

Karaktergennemsnit ved afgangsprøve	Uden for arbejdsmarkedet	Arbejderklassen	Middelklasse	Højere middelklasse	Overklasse
Dansk	5,5	6,4	7,5	8,6	8,3
Matematik	4,6	6,1	7,4	8,9	8,7

Kilde: Samfundsstatistik 2019, Forlaget Columbus 2019, s. 43. Data hentet fra www.ae.dk

"trænet" til at møde de udfordringer, som gymnasiet vil bringe. Det kan godt være, at eleven møder situationer undervejs, som er fremmede, men eleven med den stærke kulturelle kapital vil hurtigere kunne bearbejde situationen på grund af sin kulturelle kapital, og desuden vil lagringen af erfaringerne i habitusen hurtigere kunne anvendes positivt i skolearbejdet.

Ligesom den "kulturelt" stærke elev vil klare sig godt i gymnasiet og senere i uddannelseslivet, vil den gymnasieelev, som ikke har fået styrket sin kulturelle kapital i løbet af opvæksten, være dårligere stillet. Denne elev vil skulle kæmpe langt hårdere for at kunne knække koden i skolen, fordi han eller hun ikke fra starten har de samme kulturelle kapitalforudsætninger. Gymnasiet vil for denne elevtype kunne føles kedeligt, og eleven vil kunne føle sig fremmedgjort over for undervisningsformen, simpelthen fordi hans eller hendes habitus ikke i tilstrækkelig grad kan håndtere de krav, som gymnasiet eller andre boglige ungdomsuddannelser opstiller.

4.4 Basil Bernstein – sproget er en kode, som har betydning

Ligesom Pierre Bourdieu har den britiske sociolog og sprogforsker Basil Bernstein (1924-2000) beskæftiget sig med årsagerne til social ulighed. Bernstein har blandt andet udformet en teori, hvor han forsøger at forklare, hvorfor vi bliver ved med at se store sociale forskelle inden for uddannelsesområdet. Ifølge Bernstein skyldes forskellene, at børn vokser op i forskellige sociale klasser, og i de forskellige sociale klasser udvikles forskellige sprogkoder. Eksempelvis vil børn af forældre uden for arbejdsmarkedet og børn fra arbejderklassen ofte vokse op med en mere begrænset sprogkode (forståelse af sprog, ordforråd, evne til at afkode komplicerede sætninger og fremmedord), hvilket skyldes, at forældrene ofte har været i eller befinder sig i sociale miljøer, for eksempel på deres arbejdsplads, hvor de modtager bestemte og enkle instrukser om, hvordan en opgave skal udføres (ordre).

Middelklassens, den højere middelklassens og overklassens børn lærer derimod at tale et sprog med en udvidet sprogkode, som ifølge Bernstein skyldes, at forældrene i disse socialklasser benytter sig af en mere udvidet sprogkode. I den udvidede sprogkode benytter man

Figur 4.5 Bernsteins sprogkodeteori

Fars/mors job	Aktivitet	Sprog på arbejdet	Sprog i hjemmet	Børns sprog	Børns skole-resultater	Børns job
Overlæge	Ledelse/konsultationer	Udvidet kode	Udvidet kode	Udvidet kode	Gode	Overlæge eller lign.
Ufaglært arbejder, for eksempel portør	Modtage ordrer	Begrænset kode	Begrænset kode	Begrænset kode	Mindre gode	Ufaglært arbejder eller lign.

Note: Eksemplet i denne figur er bevidst forenklet og generaliseret for at synliggøre pointen.
Kilde: Figuren er udarbejdet af Jacob Graves Sørensen.

sig af mere komplicerede sætninger og et større og mere varieret ordforråd end i den begrænsede sprogkode, og man er abstrakt i sine beskrivelser og forklaringer og mindre bundet af den konkrete kontekst.

Eftersom det sprog, vi møder i skolen, knytter sig til den udvidede sprogkode, så skaber det ifølge Bernstein en utilsigtet fordel for de børn, der kommer fra hjem med forældre fra middelklassen, højere middelklasse og overklassen, fordi disse børn hurtigt er i stand til at forstå, hvad lærerne siger (de kan afkode de informationer, som lærerne giver – de så at sige taler det samme sprog). Anderledes forholder dette sig ofte for børn af forældre uden for arbejdsmarkedet og arbejderklassen, fordi de fra start af oplever det, vi kalder for en sproglig barriere, som konkret betyder, at de har meget svært ved at afkode (forstå) de informationer og sammenhænge, som læreren underviser i (de taler fra start af ikke samme sprog som læreren). Sprogkodeteori- en af Bernstein minder om Bourdieus kulturel kapital-begreb, fordi begge forklarer ulighed inden for uddannelse med, at nogle har ressourcer med sig (sprog, kultur og viden), mens andre ikke har.

4.5 Levevilkår

Levevilkår er en tredje metode til at undersøge, hvorvidt der er forskelle på folk i det danske samfund. Når vi kigger på levevilkår, er det som oftest en persons indkomst, uddannelse, erhverv og position i samfundet, der analyseres. Mange sociologiske og økonomiske levevilkårsundersøgelser tager udgangspunkt i befolkningens tilknytning til arbejdsmarkedet. Det gør det muligt at finde ud af, hvorvidt der er sammenhæng mellem for eksempel indkomst, uddannelsesniveau og det arbejde, mennesker i bestemte grupper har.

Et nyere kvantitativt bud på, hvordan den danske befolkning skal inddeles i lag eller **social stratifikation** (se tekstboks 4.2), er begået af journalist Lars Olsen og forsker Niels Ploug, der sammen med direktør Lars Andersen og analytiker Jonas Schytz Juul, begge fra Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (AE), har udarbejdet en model over de sociale klasser i den danske befolkning, hvor vægten er lagt på følgende tre inddelingskriterier:

- Indkomst
- Uddannelse
- Position på arbejdsmarkedet (erhvervsstilling)